

Det er to spørsmål som har stått sentralt i kriminologisk forskning rundt politiet i et kjønnsperspektiv:

1) Er politiet sexistiske i sin yrkesutøvelse?

2) Er politiyrket mannlige kjønn?

Skal behandle disse to spørsmålene.

1) Er politiet sexistiske i sin yrkesutøvelse? Diskusjonen har særlig dreid seg om hvordan politiet behandler seksualisert vold, som voldtekt, kvinnemishandling og incest. Hva ligger bak en høye henleggelsesprosenten av anmeldte voldtekter? (Voldtektsutvalget: Undersøkelser viser: 80 %) Er årsaken at politiet, på grunn av sexistiske holdninger, mistror ofrene, ikke tar dem på alvor, evt. mener at de kan skyldes seg sjøl, den som er med på leken må tåle steken, og dermed ikke synes det er noen grunn til å sette i gang etterforskning? Og hva skyldes det at kvinnemishandling lenge ble, og til dels fortsatt blir usynliggjort og gjerningsmannen sjelden havnet for retten? Er grunnen at politiet ikke tar denne typen vold alvorlig, men ser på det som husbråk mellom to parter som har like mye skyld, eller at det dreier seg om provoserende kjerringer som fortjener å bli satt på plass på håndfast vis?

At det har eksistert, og sikkert fortsatt eksisterer, sexistiske holdninger i politiet, er det liten tvil om. Har i en tidligere forelesning nevnt at en før skilte mellom voldtekt av ærbare og løsaktige kvinner i bedømmelsen av hvor alvorlig en voldtekt var. Slike ideer lever lenge, er vanskelige å utrydde helt og har ganske sikkert også preget politiets etterforskning. I sin undersøkelse av politi- og rettsdokumenter i voldtektssaker fra 1976, fant Asta Magni Lykkjen bemerkninger av denne typen i politirapportene:

”Hun har flere ganger hatt en yppig holdning overfor ham,”

”K. Innrømmer ast hun tidligere har hatt samleie med gutter.”

”A. kysset og klinte med K.; som han mente måtte være et ludder.”

”Klageren var klar over at hun hadde oppført seg dumt, slik at hun ved en eventuell rettssak ville bli utskjemt.”

Høsten 1991 foregikk en ceber rettssak i USA, mot tidligere president Kennedys nevø William Kennedy, som sto tiltalt for voldtekt. Forsvareren la i rettssalen fram kvinnens svarte blondeundertøy, for å bevise at hun hadde vært ute på sjekker'n. En kvinne med svart blondeundertøy som er ute på sjekker'n var altså, slik forsvareren så det, ikke noe troverdig voldtektsoffer.

Vurderinger av anmelders troverdighet kan også være influert av ideer om at kvinner ofte bruker falske voldtektsanklager som en måte å hevne seg på menn på. Det samme kan gjelde incest.

Hva jenter som framsatte anklager om incest kunne bli utsatt for på 1950-tallet, fant jeg et tragisk eksempel på i dokumentene til Bjerketun verneskole. Det dreier seg om Ragnhild, som blir en sak for vergerådet, fordi hun, ”i følge morens og stefarens forklaringer i de siste ett a to år til stadighet ferdes ute om kveldene ofte meget sent og i dårlig selskap./.../ Hun ble hjemsendt av Lilleby politi efter å ha drevet omkring i Lilleby i to døgn sammen med et par venninner og fremmede gutter,” som det heter i vergerådsprotokollen,

Så skjer det at Ragnhild anklager stefaren for seksuelle overgrep mot henne. Til det har vergerådet følgende kommentar:

”Vergerådet kan ikke ta noe standpunkt til spørsmålet om stefarens forhold, men vil henstille til politiet å granske saken omhyggelig. Det foreligger imidlertid så sterke opplysninger om pikens oppførsel i de siste par år at vergerådet finner grunn til å anbringe henne i skolehjem for å redde henne fra sedelig undergang.”

Ragnhild blir sendt til Bjerketun. Men hun holder fortsatt fast ved at stefaren har begått overgrep mot henne. Etter en rømmetur havner hun på politikammeret. Overlegen på Bjerketun skriver i journalen:

”På politikammeret hadde hun også snakket med en av politibetjentene som hadde med hennes ”sak” å gjøre og fikk høre at det skulle være rettsmøte med det første. I sterk perseverasjon maste hun opp og opp igjen om hvor fryktelig stefaren er og alt som hun pleier å si om ”saken”. Hun hevder bestemt at det er som hun tidligere har forklart og at det ikke dreier seg om noen hevsnakt. Samtidig skinner det igjennom at hun vil bruke alle de midler hun kan disponere til å få satt inn stefaren, helst på livstid./.../ Det er helt uforståelig for henne at noen kan dra hennes utsagn i tvil./.../ Hennes egosentrisitet er sterkt framtrødende og hun hadde i dag ikke forståelse av at hun på sin side har gjort seg skyldig i opptreden som har medført at vergerådet måtte gripe inn.”

Ragnhilds såkalte ”perseverasjon” fortsetter. Etter en ny rømmetur blir hun plassert på isolat. Overlegen skriver i journalen: ”Det er vanskelig å korrigere når det gjelder forestillinger hun har overfor sin stefar og de myndigheter som har med hennes sak å gjøre. Hun mener at hun har vært utsatt for urettferdig behandling og at det er noen som hindrer henne i å få sin rett. Hun har fått høre at saken mot stefaren er henlagt. Det er hun meget forbitret for./.../ Det er påfallende for henne at når hun er i en slik ulikevektig, paranoid tilstand som nå er hun meget stiv i mimikken, ansiktet virker maskeaktig og lett oljet, og hun har et stivt, stirrende blikk.”

Etter enda en rømning blir Ragnhild igjen puttet i isolatet, og overlegen noterer på nytt at hun er ”påfallende mimikkstiv, nesten oljet i huden.” straks hun var kommet inn i isolatet brøt hun ut i en ”voldsom affektbyge, skrek at alle forfulgte henne, og at stefaren igjen hadde sørget for at hun ble tatt av politiet.”

Ragnhild er i myndighetenes øyne lite troverdig fordi hun er en ”usedelig pike” som vergerådet har grepet inn overfor. Når hun ikke gir seg, blir hun tolket som paranoid. At politiet henlegger saken, oppleves kanskje for Ragnhild som et

nytt overgrep, og reaksjonen hennes på dette overgrepet gjør overlegen enda mer overbevist om at jenta fortjener en psykiatrisk diagnose. Ragnhild, som antakelig er offeret i denne saken, er den som blir sperret inne og plassert i isolat.

At sexistiske holdninger også kan ha påvirket politiets syn på kvinnemishandling, kommer bl.a. fram i en australsk undersøkelse fra 1980-tallet, der politifolk ble intervjuet om kvinner som ble slått av mennene sine. Her er noen utsagn som kom fram i intervjuene:

”Jeg føler at mange kvinner kunne unngått volden ved å være litt rausere – gjøre husarbeidet bedre og ta vare på utseendet sitt.”

”Du ser litt av hvert i denne bransjen, kvinner som legger seg på rygg for hvem som helst. Du kan se det på dem. En kan egentlig ikke bebreide mannfolka.”

”Kvinner som blir involvert i ”husbråk” bidrar ofte til volden sjøl. De er masete hurper. De holder på og holder på, til fyren ikke orker mer. Han bruker vold for å få slutt på det.”

”Disse kvinnene er rett og slett skrudd i hue. De må være det for å like all den smerten, må de ikke?”

Det har vært nedlagt mye arbeid i å bekjempe denne typen holdninger i politiet, men det ville være rart om ikke noe hang igjen. Men er det slike holdninger som er den viktigste årsaken til at så få kvinnemishandlere blir arrestert og stilt for retten, og at henleggelsesprosenten for voldtektsanmeldelser er så høy? Eller finnes det andre grunner som kan være minst like viktige?

For det første: Kvinnebevegelsen, og feministiske forskere har gått ut fra at politiet behandler kvinnemishandling på en annen måte enn de behandler annen vold. De har tatt det for gitt at andre typer vold, som vold på offentlig sted, der menn er de typiske ofrene, blir tatt langt mer alvorlig fra politiets side. Men stemmer det? Nei, svarer Kristin Skjørten i sitt pensumbidrag. Hun refererer en undersøkelse av Aslaksrud og Bødal, som viser at i årene 1981-1983 ble 78% av alle anmeldelser av kvinnemishandling henlagt ved Oslo politikammer. En så høy henleggelsesprosent kan jo gi mistanke om at vold mot kvinner i parforhold ikke blir tatt alvorlig. Men da Kristin Skjørten undersøkte henleggelsesprosenten for voldslovbrudd generelt i Norge i samme periode, viste det seg at den også var svært høy, 68 %. Sjøl om dette tallet er noe lavere enn for kvinnemishandling, så er ikke forskjellen dramatisk. Undersøkelser fra USA gir et liknende bilde. Arrestasjon av den antatte gjerningsmannen var omtrent like sannsynlig – eller usannsynlig – i kvinnemishandlingssaker som i andre voldssaker. Allmennheten har antakelig en forestilling om at politiet gjør mye mer med lovbrudd, og særlig voldssaker, enn det de i virkeligheten gjør. Denne forestillingen kan mange forskere ha delt, uten å ta seg bryet med å undersøke om den stemmer. Men det mest typiske er kanskje at politiet ikke gjør noen ting.

Den andre viktige grunnen til at det kan virke som om politiet ikke tar kvinnemishandling og voldtekt på alvor, ligger i politiets interne arbeidslogikk. Elisabeth Stanko peker, i en annen bok enn den dere har på pensum, på noen forhold som bidrar til at politiet ikke gjør så mye med kvinnemishandlingssaker:

- Politiets oppgave er å sikre den offentlige ro og orden. Men kvinnemishandlingssaker foregår privat, og utgjør ingen offentlig ”ordensforstyrrelse”. Dermed passer ikke kvinnemishandling inn i de ”egentlige politioppgavene”.

- Politiet blir påvirket i arbeidet sitt av hva som gir status og prestisje på jobben. Det gir status å avsløre og fange ”virkelige” forbrytere. Å taue inn en som har slått kona si, er bare trivielt og trist.
- Politiet vil gjerne se håndfaste resultater av arbeidet sitt. Slike håndfaste resultater er blant annet tiltale og dom. Men i kvinnemishandlingssaker kommer det sjelden dit. Ofte trekker kona anmeldelsen tilbake. En arrestasjon i en mishandlingssak fører, fra politiets synspunkt, bare til en masse bortkasta papirarbeid.

Dette siste punktet, det med å få håndfaste resultater, er særlig viktig, tror jeg. Som alle andre bransjer har politiet bestemte mål for hva som er et godt resultat. På universitetet har vi for eksempel som mål at studentene skal strømme gjennom studiet på normert tid. Klarer vi å få til det, blir vi belønnet av departementet. Dermed er det rasjonelt for oss å jobbe på en slik måte at flest mulig studenter kommer igjennom innenfor den tidsramma som er satt. Studenter som er dypt fascinert av faget, som vil lese alt og forstå alt og som kanskje bruker to år ekstra på mastergraden på grunn av det, blir en slags sand i maskineriet, sjøl om masteroppgaven til vedkommende blir et mesterverk og han eller hun sjøl blir veldig klok, kunnskapsrik og reflektert. Det er ikke rasjonelt for oss ansatte å bruke ekstra veiledningstid på en sånn student utover det vi vanligvis pleier å gi. Denne typen resultatmål er med og styrer arbeidet vårt, enten vi liker det eller ikke.

I politiet er et viktig resultatmål å produsere *saker* – dvs få noen stilt for retten og dømt. Å bruke mye tid på noe som ikke resulterer i en sak, er på en måte bortkasta arbeid, det er ineffektivt og lite rasjonelt.

Kvinnemishandling er en type lovbrudd der politiet risikerer å bli stående uten en sak. Hvis de blir tilkalt til et hus der et er såkalt ”husbråk”, kan det hende kvinnen vil ha hjelp til å stoppe mannens vold der og da. Men anmelde vil hun ikke. Og *hvis* hun anmelder hender det ikke så sjelden at hun trekker anmeldelsen tilbake. I undersøkelsen til Aslaksrud og Bødal som Skjørten

refererer, ble for eksempel hele 41 % av anmeldelsene henlagt fordi kvinnen trakk den tilbake. På grunn av dette ble det på åttitallet innført det som kalles ”ubetinget offentlig påtale” for kvinnemishandling i Norge. Det vil si at politiet ikke er avhengig av en anmeldelse for å etterforske og sikte mannen, de kan gjøre det på eget initiativ. Men hun kan fremdeles nekte å vitne, siden ingen har plikt til å vitne mot familiemedlemmer. Hvis offeret nekter å vitne har politiet en dårlig sak, som det kanskje ikke er noen vits i å bringe for retten. De risikerer å bruke masse tid og arbeid på noe som det ikke kommer et resultat ut av.

Noe liknende er tilfelle for voldtekter. Her er bevissituasjonen ofte vanskelig, ord står mot ord, spesielt dersom det dreier seg om såkalte bekjentskapsvoldtekter. Siden all rimelig tvil skal komme tiltalte til gode, kan det være vanskelig å bevise at det for eksempel ikke dreide seg om frivillig samleie. Når sakene står sånn er det, fra politiets synspunkt, lite effektivt å sette i gang etterforskning, for det skal veldig mye til at resultatet blir en sak og en dom mot gjerningsmannen.

Det offentlig oppnevnte voldtektsutvalget, som la fram innstillinga si for en stund siden, i januar, tar opp nettopp denne problemstillinga. Utvalget har hatt samtaler med flere politietterforskere som trekker fram flere forklaringer på hvorfor mange voldtektssaker ikke etterforskes med nødvendig tyngde. De la vekt på forhold som disse:

- Seksuelle overgrep er vanskelige saker å etterforske. Uansett hvor mye arbeide en legger ned i etterforskningen, ender sakene ofte med henleggelse. For mange legger dette en demper på motivasjonen til å arbeide med slike saker.
- Etterforskning av seksuelle overgrep gir sjelden målbare resultater å vise til. Fengselsstraffene er lave og noe beslag er det sjelden snakk om, verken av narkotika eller kriminelle utbytter.
- Holdt opp mot drap, narkotika, grove ran og økonomisk kriminalitet, opplever de som arbeider med seksualisert vold at deres arbeid er

forbundet med mindre status, ikke bare internt i linjene, men også fra mer sentralt hold, bl.a. fra ledelsen, som sedelighetsetterforskerne mener har en tendens til å prioritere de sakene som gir best resultat – sakene som et er enklest å måle.

Det går også fram av rapporten at etterforskning av voldtektssaker ofte blir satt bort til yngre og uerfarne forskere. Dette er ikke fordi det er enkle saker, men fordi de sjelden gir noe resultat, og dermed har lav status.

Denne interne arbeidslogikken til politiet fører for det første til at saker som handler om seksualisert vold har lett for å bli nedprioritert. For det andre kan den kollidere med ofrenes behov. Kvinner som er utsatt for vold i parforhold har ofte ikke noe ønske om å se mannen dømt og fengslet. Det de vil ha av politiet, kan være *beskyttelse* – i situasjoner der volden skjer, eller ved at politiet holder mannen under oppsikt, tauer han inn og beholder han over natta når han er full og farlig osv. Men politiet kan bli veldig frustrert av å rykke ut gang på gang til en kvinne som gjerne vil ha hjelp, men som ikke vil yte gjengjeld ved å medvirke til at det blir en *sak*.

For voldtektsofre kan en rask henleggelse av en voldtektsanmeldelse føles som et slag i ansiktet, et nytt overgrep, hun blir ikke trodd. Det kan imidlertid godt hende at politiet tror på henne, de regner bare ikke med at de kan bevise i retten at den anmeldte voldtekten faktisk har skjedd. Dermed blir det ingen sak, henleggelse er, fra politiets synspunkt, mest rasjonelt.

Men det kan også hende at kvinner som faktisk anmelder mannen sin, kan bli avvist av politiet, fordi de ser det som en uviktig sak, som de ikke har kapasitet til å gjøre noe med. Og kommer hun igjen med en ny anmeldelse, kan hun bli opplevd som en plage, ei masekjerring. I Solgunn Eidheims rapport om kvinner

som lever på sperret adresse på grunn av vold og trusler fra tidligere partner, siteres en kvinne som prøvde å få politiet til å gripe inn:

”Jeg anmeldte mannen min, men politiet gjorde ingenting. Enda jeg var både redd og forslått. Politimannen sa at de ikke hadde kapasitet til slike saker og han var veldig nedlatende og spurt om jeg mente at han skulle sitte der og vokte på døren min. Han var ikke særlig hyggelig. Til slutt fikk jeg beskjed om at det ikke var noen vits i å anmelde han så ofte, men jeg vet ikke hvorfor de sa dette den dag i dag. De syntes jeg kunne samle opp noen meldinger og da anmelde flere forhold samtidig. Jeg trengte ikke melde han så ofte, mente de da.”

Kvinnen kom sannsynligvis til politiet når hun var redd og ville ha hjelp, og anmeldelse var kanskje for henne en måte å be om denne hjelpen og beskyttelsen på. Politiets reaksjon i dette tilfellet er et nesten parodisk uttrykk for arbeidslogikken og ønsket om effektivitet: De mente kvinnen kunne samle opp flere anmeldelser, så de slapp å bruke tid på henne gang på gang.

To konklusjoner som kan trekkes:

- 1) Tilsynelatende kjønnsnøytrale mekanismer kan gi kjønnete resultater. Forhold som ikke først og fremst har med sexistiske holdninger i politiet å gjøre, men med politiarbeidets *rasjonalitet*, rammer kvinner som ofre for svært integritetskrenkende lovbrudd. At tilsynelatende kjønnsnøytrale mekanismer gir kjønnete resultater, finner vi på mange samfunnsområder. Et eksempel er lønnsforskjellen mellom menn og kvinner, som i hovedsak ikke skyldes at menn og kvinner i akkurat samme jobb betales ulikt, men kvinner og menn jobber i ulike bransjer og sektorer. Flere kvinner jobber for eksempel i offentlig sektor, der lønnene er lavere enn i privat sektor. Det betyr at vi, for å forstå samfunnets kjønnete prosesser, ofte må gå bak

de mer opplagte forklaringene, som sexistiske holdninger og direkte diskriminering.

- 2) Hva som skal anses for et *resultat* er en viktig politisk diskusjon. Det er ingen selvfølge at gjennomstrømming innenfor normert tid skal være ett av de viktigste resultatene vi på universitetet skal styre arbeidet vårt etter. Det er heller ingen selvfølge at det å få en sak som kan fremmes for retten og der gjerningspersonen blir dømt, skal være det viktigste resultatet som styrer politiets arbeid. (Stille spørsmål her – hva mener salen?) I forhold til kvinnemishandling burde kanskje for eksempel beskyttelse av kvinnene være en viktigere målsetting, uavhengig av anmeldelse og dom. Det ville antakelig bety at politiets arbeid måtte legges opp på en annen måte enn i dag. I forhold til voldtektsofre? (Stille spørsmål) Ivaretagelse av ofre?

Over til det andre hovedspørsmålet som har vært diskutert innafor den forskningen som har sett på politiet i et kjønnsperspektiv: Er politiet mannlig kjønn?

I sitt pensumbidrag viser Liv Finstad hvordan det har vært en utvikling i synet på kvinner i norsk politi. Først passet de ikke. Minner om de poetiske utgytelser som kom på trykk i Politibladet i sakens anledning i 1910:

”Politi i skjorter, o Gud for et syn,
med sminkede kinder og sværtede bryn,
og muffe og boa av nerts og av mår
usynlige nåler i tredje hvert hår.”

Forfatteren av verset fikk svar i neste nummer:

”Nei – brave forfatter, du misforstår saken,
en kvindelig polis må ha skjegg på haken,

vorte på nesen – tandløs og stygg,
først med sådan beskytter moralen blir trygg.

Noen få kvinner ble likevel ansatt, men fram til slutten av 1950-tallet utførte kvinner bare spesielle oppgaver som etterforskning av sedelighetssaker, avhør av barn, transport og framstilling av kvinner i retten. I alle disse årene var kvinnene organisert i en egen gruppe ved kriminalavdelingen – sedelighetspolitiet. Vi kan vel gå ut fra at sedelighetslovbrudd heller ikke den gangen var høyt prioriterte lovbrudd som det var knyttet stor prestisje til å etterforske.

Kvinnene gikk altså fra å ikke passe i politiet, til å passe til noen utvalgte oppgaver. Men etter hvert kom de inn i mer vanlig politiarbeid. Da ble en opptatt av at de ikke måtte vær for mange. I 1969 fikk verneombudet ved Oslo politikammer en henvendelse fra en tjenestemannsom var bekymret over kvinnenenes antall:

”Arbeidsplassen er blitt invadert av kvinnelig ynde,” skrev han, og omtalte ”nattevakter hvor man kan ha opptil 3-4 strikkende piker av en styrke på 9. Oslo bør for politiets del fortsette å være en stille by.”

Siden har spørsmålet om hva som er en passende mengde kvinner i politiet vært et tilbakevendende spørsmål. I 1972 passet det med 3,6% kvinner, som omtrent svarte til kvinneandelen i Oslo-politiet på det tidspunktet, skriver Liv. I dag må det gjerne bli flere kvinner i politiet enn det allerede er, men det må ikke bli for mange, sier Liv videre. De fleste politifolk ser ut til å mene at 30% ser ut til å være en passende andel.

Hvorfor må det ikke bli for mange kvinner i politiet? Et vanlig argument handler om fysisk styrke. Liv siterer blant annet tidligere politimester i Oslo, Willy Haugli, som uttalte følgende i 1995:

”Hva politiet bør gjøre for å møte den økende volden, er et komplisert tema. Dessverre ser fysisk styrke ut til å være viktigere i vanlig ordenstjeneste i Oslo enn jeg var villig til å innrømme. Utviklingen synes også å gå i gal retning, noe som vil stille stadig større krav til politifolks fysiske og psykiske styrke. Jeg har lenge ivret for et rimelig innslag av kvinner i politiyrket, men jeg er bekymret for utviklingen hvis dette innslaget blir for stort. Det kan ikke bestrides at menn er bedre rustet enn kvinner til å hankses med vold som krever maktanvendelse fra politiets side.”

Merk at Haugli har ivret for et ”rimelig” innslag av kvinner i politiet. Og merk at han nevner at både fysisk og psykisk styrke kreves. I tillegg til fysisk styrke på politiet ha *autoritet*. Det er også en egenskap som er mannlig kjønnet i vår kultur.

Politiyrket må sies å være nært knyttet til forestillinger om hegemonisk maskulinitet. Hvis vi går tilbake til Kolnar og hans beskrivelse av framveksten av et maskulinitetsideal der voldsberedskap i statens og nasjonens tjeneste var en nødvendig ingrediens, så ser vi at dette maskulinitetsidealet, som fikk sitt høyeste uttrykk i *krigshelten*, også er kroppsliggjort i politiet. Når kvinner kommer inn i politiyrket, kan det skje to ting:

- 1) Yrket som uttrykk for det hegemoniske maskulinitetsidealet føles truet. Dette kan føre til motstand mot kvinner, forsøk på å fryse eller psyke dem ut. Og det maskuline preget ved politiyrket kan bli understreket eller overdrevet, slik Liv beskriver i sin omtale av ”Sentrumsriggen”,

representert ved unge politimenn ved Sentrum politistasjon i Oslo, som driver kroppsbygging til de ser ut som de går med en halv gris under her arm, og rigger seg til på en måte som understreker det farefylte og spennende ved yrket: skuddsikker vest synlig under jakka, to ladere i beltet i stedet for en, to håndjern i stedet for ett osv. Kan ses som et symbolsk forsvar for det mannlige kjønnet ved politiyrket.

2) Kvinner forblir en kulturell anomali i politiyrket, siden kjønnet deres kolliderer med det hegemoniske maskulinitetsidealet som yrket er uttrykk for. Den svenske sosiologen Berit Åberg har tatt opp denne problemstillinga i sin doktoravhandling fra 2001. Siden fysisk styrke fortsatt ses på som en grunnleggende kvalifikasjon hos politiet, blir mannlighet lett en forutsetning for den fullt ut kompetente politimann. Kvinnelige politifolk forventes å ha større evne til omsorg og kompetanse, og de styres gjerne inn i oppgaver som å ta seg av barn og kvinner og stille opp der det stilles store krav til innlevelse og kommunikasjon.

Åberg tar i tillegg opp hvordan kulturen i politiet støtter opp under mannlighet: En overdimensjonering av bestemte måter å forholde seg på bekrefter den mannlige kjønnsidentiteten: Fysisk styrke framheves, ofte i form av skryt av bragder, nødvendigheten av en direkte kommunikasjonsform understrekes, og interessen for innebandy kjennetegner riktig politi. Dermed settes det implisitt spørsmålstegn ved om kvinner kan være riktig politi.

Åberg kommenterer også politiuniformen. Den signaliserer myndighet og kontroll. For kvinnene er det et vedvarende problem å forene kvinnelighet og kompetanse i politiuniformen, sier hun. En annen svensk doktoravhandling, skrevet av Cecilie Åse, griper nettopp fatt i politiuniformen og dens utvikling gjennom tidene. Hennes utgangspunkt tangerer Knut Kolnars, siden hun peker på at politiet er avgjørende for

statens eksistens, og har rett til å utøve sanksjonert vold. En uniformert politi er representant for ordensmakten, han er kroppsliggjort autoritet og styrke. Kvinnekroppen, derimot, er bærer av meninger som vanskelig lar seg forene med symboler for politisk makt og orden. Kvinner lar seg ikke enkelt forvandles til beskyttere, siden det er kvinner som skal beskyttes. Svenske politikvinnere uniform har hele tida hatt kjennetegn som har uttrykt motsetningen mellom det å være kvinne og det å være politi, for eksempel gikk de første politikvinnere i buksekjoler. På denne måten blir den uniformen som skal være symbolet på deres autoritet, samtidig et slags dementi av den samme autoriteten.

Liv Finstad har nok et mer optimistisk syn på kvinner i politiet. Hun skriver i stedet om passende feminiteter. En kvinnelig politi skal ikke være mannhaftig, men heller ikke overdrevent feminin, det kvinnelige skal være der, men ikke understrekes. Slik Liv ser det, finnes det altså feminiteter som passer i politiet, kvinner i dette yrket er ikke nødvendigvis en kulturell anomali.

Det at kvinnelige politifolk opptrer i et yrke som i utgangspunktet er sterkt mannlig kjønn, gjør dem sårbare i forhold til angrep på legitimitet og verdighet. Audun Kjus har skrevet en interessant doktoravhandling om rettsprosesser som fortellinger, og en av de sakene han har observert, handler om vold mot offentlig tjenestemann. Imidlertid er den offentlige tjenestemannen det er blitt utøvet vold mot i dette tilfelle en kvinnelig politikonstabel. Altså et kvinnelig voldsoffer som samtidig er en del av ordensmakta. Et kvinnelig voldsoffer har krav på vår sympati og medfølelse. På den andre sida forventes det av en bærer av ordensmakta at vedkommende skal kunne sette seg i respekt og beskytte, ikke bare seg sjøl, men også andre. Det ligger en motsetning her som forsvareren spiller på.

Utgangspunktet for hendelsen er at den kvinnelige politikonstabelen skal fjerne eller pågripe en mann som lager bråk utenfor et utested. I følge politikvinnens forklaring angriper mannen henne, løfter henne opp etter uniformen og kaster henne voldsomt ut i gata. I følge tiltalte kommer han uforvarende til å dytte til henne, så hun faller. Politikvinnen reagerer sterkt på det som for henne er et overfall, hun forteller i retten at hun ble sjokkert, overrumplet, helt ør og omtåket av dem som skjedde. Begynte også å gråte da hun kom tilbake til politistasjonen.

Forsvareren griper fatt i disse følelsene som politikvinnen beskriver og prøver på en subtil måte å bruke dem til å ramme politikvinnens verdighet, sier Kjus. Han uttrykker medfølelse med kvinnen som voldsoffer, men på en patroniserende måte, sier Kjus, slik en synes synd på et barn. Kjus siterer fra forsvarerens prosedyre:

”Jeg tror at en person som blir utsatt for vold, kanskje ikke er det aller beste vitnet. Hansen (politikvinnen) fortalte selv at hun ble jo sjokkert og overrumplet og helt omtåket av det som skjedde. Det kom overraskende på henne. Og hva har nå det hatt å si for hennes gjenfortelling av det? Tiltalte fortalte at han mente at det måtte ha vært meget ydmykende for henne å ramle sånn, og det var da flere rundt der som lo. Jeg leste en gang en liten sånn psykologisk undersøkelse som sa at de aller fleste mennesker synes det er skrekkelig pinlig å ramle, snuble, falle foran andre. /.../ At det er noe som gjør at vi skammer oss veldig./.../Kanskje var det sånn for Hansen og. Det var skamfullt å ramle. Hun var på jobb. Hun skulle få kontroll over en situasjon. Og så detter hun på rumpa. Riktignok ikke uten medvirkning fra tiltalte. Det har han jo sagt, at han tok og dyttet henne. Men så maktet hun ikke å gjøre det hun skal gjøre, det som er jobben hennes. Og så er det kanskje lett å overdramatisere og legge til mer.

Kanskje fantasien bare legger til mer. Jeg sier ikke at hun lyver, men hukommelse er ikke noen sånn der presis prosess.”

Det forsvareren her gjør, er for det første å understreke kvinnens følelsesmessige reaksjoner på det som skjedde. ”Forsvareren har omhyggelig notert ordene (sjokkert osv.) på en lapp, og illustrerer sitatet ved å lese demonstrativt fra lappen med markert tonefall og kroppsholdning,” skriver Kjus. Han framstiller henne som emosjonell kontra rasjonell, og spiller dermed opp til den kulturelle forestillingen om at følelsesfylt, irrasjonell kvinnelighet.

For det andre angriper han indirekte politikvinnens autoritet som politi: Hun maktet ikke å gjøre det hun skulle gjøre, det som var jobben hennes, i stedet datt hun på rumpa. Det er en undertekst her om at hun som kvinne er mislykket i politirollen, som krever sin mann.

Og alle følelsen og skuffelsen over å ikke strekke til, får henne til å overdrive og dramatisere hendelsen hun ble utsatt for, impliserer forsvareren.

Diskusjonen om kvinner i politiet aktiverer også spørsmålet om hvordan politiet skal framstå, som en *polititjeneste* eller en *politistyrke*, skriver Liv Finstad. Med andre ord, hva slags karakter yrket skal ha, og hva som skal regnes som egentlig politiarbeid. Og ikke minst, hvilke kjønnete assosiasjoner som er knyttet til det ”egentlige” politiarbeidet. Flere politiforskere har funnet at det er det dramatiske og spenningsmettede som ofte regnes som ”egentlig politiarbeid”. Det handler om ”blåturer” – altså biljakter, og om å ”fange kjeltringer”. Målt i tid fyller antakelig slike aktiviteter nokså lite av politiets arbeidsdag. Men det er symbolsk viktig. En tredje svensk doktoravhandling, skrevet av Susanne Andersson, tar for seg en lokal politistasjon, der politifolkene stolt fortalte forskeren at ”her jobber vi mye natt”. Hvorfor var det så viktig å understreke at de jobbet mye natt? Anderssons tolkning er følgende: På dagen er kjønns sammensetningen i politivakta ganske jevn, men på kvelder og netter er det unge politimenn som er

i aksjon. Det er nattarbeidet som blir sett på som ”riktig” politiarbeid, da er en ute og ”fanger tyver”. Da Andersson undersøkte nærmere, fant hun ut at utsagnet ”her arbeider vi mye natt” var en sterk overdrivelse, bare ca. 15% av de ansatte arbeidet om natta. Å framheve nattarbeidet som utbredt og viktig kunne ses som et slags mannlighetsarbeid på stasjonens vegne, her drev de skikkelig og tøft politiarbeid og var sannelig ikke noe ”mjukispoliti” – noe de kunne mistenkes for, siden det dreide seg om en nærpolitistasjon.

Nærpoliti skal gjerne arbeide forebyggende og utvikle gode relasjoner til folk i nabolaget. Denne typen arbeidsoppgaver kan lett få et kvinnelig preg i motsetning til det ”egentlige” politiarbeidet. Politifolk som jobber med slikt får ofte nedsettende økenavn av typen ”vaffelpoliti” (er på møter med pensjonister og spiser vafler og drikker kaffe hele dagen), alternativt ”bamsepoliti” (driver trafikkopplæring i barnehager og barneskole). Budskapet er: Sånt er ikke noe for skikkelige politimannfolk! Myndighetenes ønske om større innsats i forebyggende arbeid og nærpoliti kan lett støte an mot forestillinger om hva som er ”egentlig” politiarbeid og forsvar for yrkets mannlige kjønnskarakter. Hvis arbeidsoppgavene vris over mot noe som minner om sosialt arbeid, kan det vekke motstand, ikke minst fordi sosialt arbeid assosieres med noe kvinnelig.

Men også økt bruk av informasjons- og kommunikasjonsteknologi i politiet kan møte motstand fordi det bryter mot ideene om mannlig kjønn ”skikkelig politiarbeid”. Helene Gundhus beskriver arbeidet med å innføre såkalt ”problemorientert” politiarbeid i noen politienheter. ”Problem-orientert politiarbeid” handler bl.a. om å bruke store kunnskapsmengder og statistikk for å identifisere og analysere problemfelter og risikofaktorer i et område. Denne typen politiarbeid er proaktivt, dvs det er et forsøk på å oppdage og gripe inn overfor problemer som *kan* oppstå, i stedet for *reaktivt*, som politiarbeidet generelt er – det vil si politiets arbeid starter *etter* at et lovbrudd har skjedd. Trygghet i nærmiljøet er målet for problemorientert politiarbeid, i kontrast til pågripelse og straff. Trass i bruken av avansert teknologi var det en klar og uttalt

motstand mot problemorientert politiarbeid i de enhetene Helene studerte. Problem-orientert politiarbeid ble assosiert med vaffel- og bamsepoliti, skriver hun, og de unge polititjenestemennene assosierte kriminalitetsforebygging med ferdigheter som var uinteressante for dem, blant annet fordi de ble forbundet med femininitet. Å sitte ved en PC hele dagen var heller ikke attraktivt, sjøl om det dreide seg om å analysere store mengder data, fordi det var passivt, innendørs arbeid, nesten kontorarbeid, i stedet for å være ute, opprettholde orden og fange kjeltringer, som virkelige politimenn.

Det interessante her er hvordan forsøk på å endre måten politiarbeid skal utføres på, støter mot innarbeidete forestillinger om yrkets kjønnskarakter, hva som understøtter denne kjønnskarakteren og hva som truer den. Også her er det tilsynelatende kjønnsnøytrale prosesser det handler om: omlegging til mer forebyggende arbeid, innføring av IKT og databaserte analyser av risikofaktorer. Men den symbolske betydningen av disse prosessene har implikasjoner for kjønn, og dermed også for de politiansattes opplevde kjønnsidentitet.

